

Se non è vero...

Fanfiction gewijd aan Nenny Alberdingk Thijm

Bernadette van Hellenberg Hubar

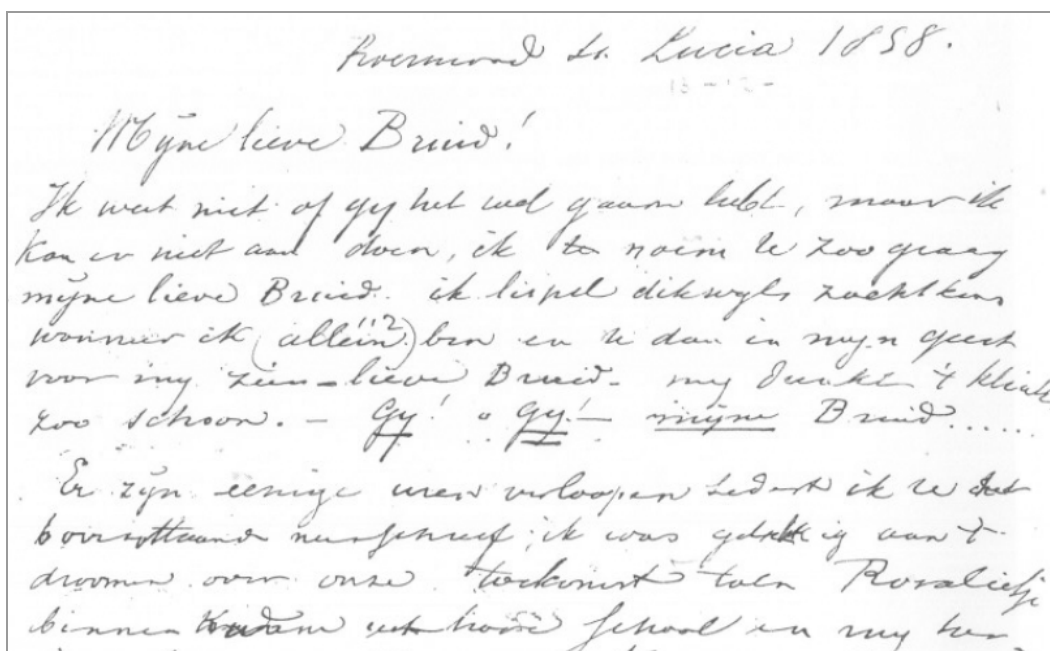

1 Inhoudsopgave

1	Inhoudsopgave.....	2
2	Se non è vero, è bene trovato.....	3
2.1	Naschrift.....	12
2.2	Tijdslijn.....	15

Colofon

De omslag van deze fanfiction is van de hand van Wolthera van Hövell tot Westerflier. Zij tekende ook voor de impressie van de Ark des verbonds. Het overige beeldmateriaal is afkomstig van het Nai te Rotterdam, het gemeentearchief en het stedelijk museum 'Het huis van Cuypers' te Roermond, en het KDC te Nijmegen. Het verhaal is tot stand gekomen in het kader van de Cuyperscode deel II in 2008-2009
© De auteurs

Brief van Cuypers aan Nenny d.d. 13 december 1858 (Gemeentearchief Roermond)

2 Se non è vero, è bene trovato

Nenny zat dromerig voor zich uit te staren. Voor haar lag de brief van haar Pierre die ze nu voortaan ook openlijk haar Pierre mocht noemen. Zij vouwde hem weer open en las nogmaals door wat hij haar schreef:

Mijn lieve bruid, Ik weet niet of gij het wel gaarne hoort, maar ik kan er niets aan doen, ik noem u zoo graag mijn lieve bruid. ik lispel dikwijls, zoo kans wanneer ik alleen ben en u dan in mijn geest voor u zie lieve Bruid mij dunkt het klinkt zoo schoon Gij o gij mijn Bruid

Wat een heerlijke woorden! Waren die echt voor haar bestemd? Dan had moeder overste van de Ursulinen in Venray, waar ze in had willen treden, toch gelijk gekregen. "Kind", had ze tegen haar gezegd, "God dienen als zijn bruid kan alleen als er waarlijk roeping bestaat. Natuurlijk is uw godsvrucht oprecht, maar verwar haar niet met roeping. Ook als bruid van een man zult ge uw hart aan God kunnen geven. Zo binnen als buiten deze muren bouwen gelovigen aan Zijn koninkrijk." Ach, wat had ze zich afgewezen gevoeld! Joôp had er goed aan gedaan zijn mond te houden op de terugweg naar Amsterdam, maar hij had zich later niet kunnen bedwingen op te merken: "Nen, wat ben ik blij dat er voor u andere wegen open liggen! Met al uw talenten zullen zich zoveel mogelijkheden voordoen om uw persoon te vervolmaken in Gods plan." Daar had ze hem aan gehouden toen Cuypers om haar hand kwam.

Verlovingsportret van Antoinette Alberdingk Thijm (linksachter) en Pierre Cuypers met op de voorgrond moeder Thijm en dochter Dora met haar man.

De ontplooiing van je talenten, de voltooiing van je persoonlijkheid, waar iedere katholiek toegang toe had, dankzij zijn vrije wil! Ze had wel geweten hoe ze haar broer moest aanpakken, toen de maatschappelijke status van de familie opeens de overhand nam op zijn idealen. Natuurlijk had hij gesputterd en vond hij achteraf

dat Cuypers niet helemaal open met hem was geweest, maar zij had doorgezet en hij was gezwicht. Ach, wat was haar lieve architect blij geweest met het bericht dat hij geaccepteerd was. Trots had hij zijn rok ingepakt en zijn visitekaartjes nageteld, want nu kwam het er op aan, nu zou hij gepresenteerd worden in de Amsterdamse elite. Thijm had fronsend opgekeken toen ze hem vertelde dat ze zich voelde als Pygmalion: ja, hij was een begaafd kunstenaar, ja, hij was een veelbelovende ondernemer en ja, hij wist mensen voor zich in te nemen, maar zij zou hem vormen voor zijn maatschappelijk debuut. Haar broer reageerde ietwat misprijzend en mompelde dat er duidelijk ook nadelen aan zaten om een jonge vrouw vertrouwd te maken met de klassieken en de letteren. Maar dat nam niet weg dat zij zich bemind wist, sterker nog, bevestigd voelde als zijn muze. Ze las zijn brief nog eens na:

Indien (ik) het geluk had om éénmaal eene grootte kerk te kunnen bouwen en daarbij het geluk door eene vrouw bemint te worden, die vooral oprecht en diep godvruchtig was met gevoel voor de H Kunst en dat gevoel uitdrukken door eene wegsleepende stem, o dan kon ik niet meer verlangen, want al het goede mocht hier uit voortvloeien. Zoo dacht ik, en welke toekomst lacht me aan — gaat voort mijn lieve, uwe intiemste gedachten zijn die die ik het meest lief heb, dat wat niet begrepen werd; ik schat ze hooger dan ik zulke kan uitdrukken; uw verlangen dikwijls u met Jezus aan de tafel des heeren te vereenigen is voor mij de grootste waarborg voor ons geluk — uwe gebeden zullen mij ook nader tot God brengen; ik betreur het zoo dikwijls dat ik niet warmer ben; alles absorbeerd zich bij mij in de H. Kunst die ik misschien wel wat teveel wil doen gelden. Het is dus voor mij hoogst gelukkig in u die krachtige stem te vinden.

Ja, had Joôp meesmuilend gezegd! Een krachtige stem in een sterke vrouw, wist Cuypers wel waar hij aan begon. Ondertussen had hij toch ontroerd gereageerd toen zij deze passage voorlas, want hij herkende er zijn eigen opvattingen in. Die vereniging in het sacrament was elementair voor de katholieke schoonheidsleer die hij samen met zijn zwager in spe aan het uitwerken was in De Heilige Linie. Joôp had daar al enige tijd geleden met zijn vriend, de theoloog Cornelis Broere over gecorrespondeerd en hij kwam er tijdens de vele debatten die ze in het gezin hadden, niet over uitgesproken. Ach, toen leefde Lambert nog die niet minder enthousiast was dan zijn oudste broer over de vele parallellen tussen de katholieke cultus en de kunst: de geheimzinnige fusie die tijdens de Eucharistie plaatsvindt tussen het vlees en bloed van de Verlosser, liep parallel met de vereniging van geest en stof in het artistieke proces. De inspiratie die de kunstenaar als een goddelijke straal bevruchtte en hem zijn kunstwerk openbaarde, spoorde met de mysterieuze zwangerschap van Maria die haar ongerept achter liet. Hoe had haar broer het ook alweer in De Heilige Linie geïllustreerd met dat schattige middeleeuwse gedichtje?

Ut vitrum non laeditur	Gehlijc dat niet en quetst dat glas
Sole penetrante:	Daer die sonne schiint dore
Sic illaesa creditur	Ghelovewi datsi maghet was
Virgo post et ante.	Na der dracht als voren.

In de Heilige Kunst voltrokken zich dezelfde processen als in de Heilige Maagd en bij het Heilig Geheim des Altaars. Nenny glimlachte. Die Cuypers toch! Hij had Joôp aangesproken op het punt waar hij het meest gevoelig was. In zijn schoonheidsleer. En zij, zijn muze, zou hem bijstaan in dat proces: waar zij voor bad als zij ter heilige communie ging, straalde als inspiratie af op zijn H. Kunst, omdat hij haar beter in staat achtte in verbinding te treden. Haar stem leverde daar een elementaire bijdrage in. Dat was wel duidelijk geworden toen ze samen de schilderijen voor de piano bespraken die hij haar als huwelijkscadeau wilde geven. Hier zou de H. Kunst als Maria worden weergegeven en telkens weer als zij zich aan het spelen en musiceren zou zetten, zou de schoonheid uit Maria geboren worden.

De portretten van Cuypers en Nenny in de twee figuren in Middeleeuwse dracht op de piano 'Huis van Cuypers' Roermond (1859)

Muziek, had haar lieve Pierre haar gezegd, is het etherische ideaalbeeld van de kunst: want zij is vol verhoudingen en meeslepend en sterk en weet u in een oogwenk een visioen van beelden en kleuren voor te toveren. Zijn beste invallen kwamen bij het luisteren naar muziek en vaak werd hem dan zo'n intense concentratie gewaar dat het leek alsof de hemel in stralende kleuren en patronen

openberstte: geen Mene tekel werd daar op de wand geschreven, maar een prachtig ontwerp dat hij met zijn innerlijk oog vatte en zijn vaardige hand op de wereld zette.

Nenny had zoveel welluidendheid van hem nog niet gehoord. Desgevraagd gaf haar Pierre eerlijk toe dat hij deze ideeën aanvankelijk alleen maar als *Dunkle Vorstellungen* in zijn hoofd had. Het was Joöp geweest die hem geholpen had hier woorden aan te geven. Toen begreep ze het al beter: "Hij heeft u zeker de Organist van den Dom laten lezen", vroeg ze haar Pierre, "en zijn opstellen over de toonkunst"? Pierre had het beaamd en er aan toegevoegd dat dit hem beter geholpen had dan al die stukken over architectuur die Thijm hem had laten lezen. Al die debatten over de juiste stijl, kwamen op den duur neer op een herhaling van zetten en waren hem toch wat gaan vervelen, maar de toonkunst ... Ach, had hij verzucht, het kon toch ook geen toeval zijn dat Pythagoras de wetmatigheden in de muzikale én architectonische verhoudingen in het licht had gebracht. Had niet hun vriend Brouwers hem gewezen op de 'toonladderige' akkoorden die alle grote gebouwen met elkaar gemeen hadden, of het nu een Griekse tempel was of een kathedraal?

De piano van Nenny (1859), 'Huis van Cuypers' Roermond

En zo'n kathedraal ging hij nu bouwen, geholpen door haar "wegsleepende stem" en haar godvruchtige gevoel voor de Heilige Kunst. Nenny was diep ontroerd en herleefde het moment dat hij zijn liefde verklaarde. Naar het heette, kwam hij Joöp persoonlijk op de hoogte stellen van de eerste kerk die hij volledig op de grondslag van De Heilige Linie zou bouwen, nadat ze hun eerste vingeroefeningen in Veghel hadden uitgevoerd. Maar terwijl hij zijn verhaal hield had hij háár aangekeken en

met net iets teveel nadruk gesproken over de wonderlijke synchroniteit tussen de patrones van zijn kerk en de *mater familias* Catharina. Haar moeder had geknikt en onbedoeld nog meer reliëf aan deze opmerking gegeven door er aan toe te voegen dat ook zij, Nenny, Catharina als patrones had. Nooit zou zij de blik in zijn ogen vergeten. Dat niemand zag hoe hij straalde en omhuld werd door een aura van kleuren die om hem heen uitwaaierte. Twee parallelle scènes die langs elkaar heen schoven en elkaar toch wonderlijk aanvulden, ontvouwden zich voor haar ogen: Cuypers die zich woordeloos aan haar bekende en haar broer die met een eigen melodie voortborduurde op het ingezette thema. Want was dit niet, had Joôp verheugd opgemerkt, een getuigenis van hoe God *"harmonieën heeft gesticht tusschen het gisteren en het heden, tusschen verschijnselen van hier en van ginds"*. Een Catharinakerk! Kon het nog toepasselijker?

Catharina te Eindhoven circa 1862

Geen week later was de brief gekomen die zij al verwachtte, niet gericht aan haar, maar aan Joôp als hoofd van de familie. Hij had hem fronsend doorgenomen en de laatste zin bijna met tegenzin voorgelezen: *"indien de decisie van uwe lieve zuster ten mijne gunste uitvalt dan, maar ook dan alléén zal ik wederom kalm en gelukkig zijn"*. Verwijtend had Joôp haar aangekeken en nog altijd kon ze niet bepalen of dit nu was omdat zij zijn vriend, zijn bondgenoot, had ingepalmd, of een steen in de rustige vijver van de familieschoot had geworpen door met zo'n onmogelijke huwelijkskandidaat aan te komen. Ze had neutraal teruggekeken en hem gezegd dat haar decisie vaststond en dat als hij het moeilijk vond zij het hem,

Cuypers, ook zelf wel wilde mededelen. "Ge laat het", had hij geschrokken opgemerkt, "Het is al erg genoeg dat dit allemaal onder mijn dak heeft kunnen gebeuren, zonder dat ik er erg in had". Maar Joöp zou Joöp niet zijn, dacht Nenny vertederd, als er toen geen zweem van een lach op zijn gezicht was doorgebroken: "Het is wel van het ene uiterste naar het andere, Nenny, tussen het klooster en de kunstenaar zijn echt nog wel meer gradaties te vinden."

Partituurkastje Nenny (1858), Rijksmuseum Amsterdam

Glimlachend dacht Nenny er aan terug. Ze betastte het brievendoosje dat Pierre haar gegeven had: het ornament met de verstrengelde initialen was gesneden uit kersenhout en met zachte tinten gepolychromeerd. Het ontwerp hing samen met dat van het partituurkastje dat hij haar met de verloving ten geschenke had gegeven, maar anders dan het celibataire Jozefhuwelijk, werd hier de lofzang gestoken op het met kinderen gezegende gezin: centraal stond de miniatuur met Anna te Drieën met Sint Anna, haar dochter Maria en haar Goddelijke Zoon, Jezus. Van daaruit vertakten zich de ranken van de boom van Jesse die Pierre als model zag van de lange lijn aan geslachten die zij als stamouders zouden inzetten. De cartouche met hun initialen vormde een tweede accent in dit ontwerp dat aan de onderzijde het Heilig Gezin weergaf als grondslag van de katholieke maatschappij. Pierre kende haar opvattingen over het celibaat en respecteerde die, zoals hij met het programma van het partituurkastje had getoond. Maar in haar solopartij voegde zijn stem zich tot een duet. Met dit idee had hij haar het brievendoosje gegeven dat zwanger zou zijn van hun liefdevolle correspondentie: "Bewaar hierin

alles wat u dierbaar is", hield hij haar voor, en om dit te bekrachtigen had hij haar een kleine toetssteen gegeven. Dit woordenloze spreken van hem imponeerde haar. Op zijn bijzondere manier symboliseerde de steen niet alleen het respect, maar ook het vertrouwen dat zij hem niet zou gaan domineren met haar afkomst, opvattingen en opvoeding: *"En indien gedomineerd moet worden, dan zullen wij maar elkander domineeren. Niet waar?"*, had ze hem geschreven. De toetssteen zou eerlijk gehanteerd worden met open vizier voor elkaars standpunten.

Agaat

Ondertussen zou ze dit gebaar niet onweersproken laten, want ze voelde dat het zaak was om een passend antwoord te geven en wist eigenlijk wel zeker dat ze dat gevonden had. Bij terugkomst van zijn Italiëreis in 1845 had Joöp iets heel bijzonders meegebracht dat hem aan de hand was gedaan door een koopman uit de Levant die hij in Milaan had ontmoet. Ook al droeg het geen officiële zegels met kerkelijke goedkeuring, in wat verschoten lapjes textiel die, naar verteld werd, nog terug te voeren waren tot het borstkleed van de hogepriester van de Ark des Verbonds, lagen enkele halfedelstenen met vervaagde inscripties: er was een karbonkel, een smaragd, een topaas, een agaat en een jaspis. Hij had zijn broers en zussen allemaal zo'n steen gegeven, maar voor haar de agaat gereserveerd. Met de voor hem zo karakteristieke manier om overal harmonieën te ontdekken, had hij deze gegeven met een gedicht:

Gods Agaat leek verdwaald op duizend paden
op de tast in een patroon vol onzichtbare draden
toen Goedheid de Wijsheid ontmoette.
met het martelaarschap aan beider voeten
tot de primae sanctae der Kerk verheven,
wilde Goedheid de Wijsheid haar hoogachting geven.
Zo werd haar steen in Wijsheids rad geslagen
en stut hun verbond tot de achtste der dagen.
Met het Goede heeft men de Wijsheid in pacht
Wederkerig schenkt de Wijze het Goede zijn kracht.
De steen als schakel tussen Oud en Nieuw Verbond
sterkt uw geloof in Wie hen tot u zond.

“Is deze agaat dan echt afkomstig van het priesterkleed bij de Ark des Verbonds?”, had ze hem ernstig, onder de indruk, gevraagd. “Wie zal het zeggen”, antwoordde hij glimlachend, “*Se non è vero, è bene trovato*”, zei mijn reisgezelschap in Milaan toen ik deze aanwinst liet zien. Maar vindt ge hem mooi?” Natuurlijk vond ze hem mooi, zo helder getint met glanzende schakeringen, ondanks de vervaagde tekens. Wat een geschenk van haar grote broer! 16 jaar oud was ze toen en wat keek ze tegen hem op. Bij de eerstvolgende Sinterklaas had hij haar een hanger voor de agaat gegeven met ditmaal een gedicht over de kwalen waartegen deze bescherming bood, waaronder koorts. Hij wist hoezeer ze koorts vreesde, omdat die steevast sloeg op haar stem. Uit piëteit droeg ze de agaat dan ook vaak op muziekavonden en trok daarmee veel bekijks. Regelmatig werd haar gevraagd wat voor een bijzondere steen het was. Dan vertelde ze Joôps fantastische verhaal en toverde zijn slotzin “*Se non è vero, è bene trovato*” een glimlach op menig gelaat.

Impressie van de tent met de Ark des Verbonds door Wolthera van Hóvell tot Westerfliet

Maar haar bleef het verhaal intrigeren! Toen ze in de Kerstnacht van 1854 de afkondiging bijwoonde van het dogma Maria Onbevlekt Ontvangen, ving haar oor de passage op waarin de Moeder Gods de titel kreeg van Ark des Verbonds

(arcam sanctificationis). Maar haar hart sprong open toen ze hoorde dat "de heilige Maagd een door God geschapen en door de Heilige Geest gevormde tent is van onvervalst purperwerk, die een nieuwe Beseleel met goud en verschillende kleuren gestikt en gespannen heeft" (*beatissimam Virginem tabernaculum esse ab ipso Deo creatum, Spiritu Sancto formatum, et purpureae revera operae, quod novus ille Beseleel auro intextum varium que effinxit*). En daar, in die tent droeg de hogepriester haar agaat als teken van één van de stammen Israels! Wat het was dat haar bond, was niet helemaal te vatten, maar het ontroerde haar dat dezelfde Beseleel die de ark had gebouwd, ook het priestergewaad had ontworpen. Nolens volens deed dit haar denken aan Cuypers die haar de ontwerpen voor kazuifels en vaandels had getoond, waarmee hij op de Wereldtentoonstelling te Parijs in 1855 zoveel succes had geogst: de nieuwe Beseleel?

Joseph Aelbrecht Alberdingk Thijm (1820–1889):
gipsen reliëf in neogotisch kader, vermoedelijk
ontworpen door Cuypers

Joÿp was stil van haar vondst, toen ze die met hem besprak en verzuchtte: "Twee zielen, één gedachte. Kijk nu toch wat ik klaar heb liggen voor de Dietsche Warande? Ik heb onze vriend een artikel beloofd over onze ideeën zoals die bij de Catharinakerk van Eindhoven uitgewerkt gaan worden. Zoals ge weet, zal ze bijna helemaal volgens het symbolisme van De Heilige Linie verrijzen". Nenny boog zich over zijn schouder en las de tekst met hem mee: "Ziet, de Heere heeft bij name geroepen Beseleel, den zone Uri, Hurs zone, uit den geslachte van Juda, en Hij heeft hem vervuld met den GEEST GODS: met Wijsheid en Verstand, en wetenschap, en allerlei Geleerdheid. – (...) – Al wat DE KUNST kan uitvinden heeft hem de Heer IN ZIJN HERTE gegeven –". Ze keek hem verbijsterd aan. "Ja", antwoordde hij, "Ik ben er van overtuigd dat hij de nieuwe Beseleel is en dat de Catharinakerk – gewijd aan de Wijsheid zelve – zijn eerste grote meesterstuk zal worden. Onze vriend Broere zou dit bestempelen als uiting van die ontzettende evenredigheden die zich tussen God en de mens voordoen en opnieuw zien we hoe de koorden gevlochten worden tussen het toen en het nu, het hier en het daar. Ook uw Pierre is daarvan overtuigd.

Hij schreef me laatst nog over de *“door ons wederom hernomen baan onzer diependenkende, fijngevoelige en naïve voorouders. Dagelijks ondervind ik dat men veel moet weten om in hun schaduw te mogen staan. Het is verbazend hoe constructie, schoonheid en symbolisme altijd zamengaan”*. Dit zal hij met de Catharinakerk *optima forma* tonen”. Nenny vertelde haar broer niet dat er tussen de zelfverzekerde tonen nog een ander verhaal te beluisteren viel dat ze kende uit de terugkerende nachtmerrie van Pierre: ze was hees en kon niet praten, niet zingen noch roepen, terwijl hij door de stad een weg naar haar zocht. Het was ver en hij kon haar niet vinden. Toen hij ontwaakte moest hij huilen, eenzaam zonder zijn muze. Eenmaal gevonden, leek niets zo angstwekkend als haar te verliezen.

Onbewerkte en gepolijste toetssteen

In het aparte vakje in de brievendoos lag hij glinsterend naast de toetssteen, het glanzende bruinpaarsige blauw afstekend tegen het diepgrijze zwart. “Deze ga ik u geven, mijn Beseleel”, sprak ze luid: “en ge zult hem een plaats geven in uw Wijsheidskerk en mogelijk, mogelijk zal er nog een gelegenheid komen om ook aan de Goedheid een kerk op te dragen”. Het trof haar opeens dat ook de brief aan een primaire heilige was gewijd, geschreven als hij was op Sint Lucia. Och, dacht ze niet zonder humor, laat ik er daar nog maar een aan toevoegen en Agnes roepen om mijn gewaad klaar te leggen voor het zangfeest vanavond.

2.1 Naschrift

Dit fictieve verhaal speelt zich af op Sint Luciadag, 13 december 1858 en geeft enerzijds een terugblik en anderzijds een vooruitblik op de verloving en het daaropvolgende huwelijk van Nenny Alberdingk Thijm en Pierre Cuypers. Het is gebaseerd op verschillende bronnen, waaronder de biografie van Cuypers, de biografie van Alberdingk Thijm, de correspondentie Pierre en Nenny in Gemeentearchief Roermond, Nai Rotterdam en met Joseph Alberdingk Thijm in KDC te Nijmegen en het proefschrift *Arbeid & Bezieling* van de auteur. De cursief geplaatste teksten zijn authentiek.

Toelichting

- *Se non è vero è bene trovato*: Indien het niet waar is, dan is het toch mooi bedacht, is een geliefde Italiaanse uitdrukking die algemeen als motto van de fanfiction op basis van historische gegevens zou kunnen gelden. Hier slaat ze ook op het verhaal dat Jozef Alberdingk Thijm – Joôp – zijn jongste zus Nenny vertelt bij de terugkomst van zijn Italiëreis. De benaming Joôp komt uit de brieven van Nenny. Door oudere familie leden werd Jozef soms zelfs als Joopie aangeduid, vertelt zijn zoon Lodewijk van Deyssel in zijn biografie J.A.
- Nenny's plan om in te treden in een klooster is historisch, dat van de Ursulinen fictief. Cuypers bouwde vanaf 1853 tot laat in de negentiende eeuw aan het Ursulinencomplex Jeruzalem te Venray. Nenny onderhield contacten met de nonnen daar en alle dochters gingen er naar school.
- De moeizame kwestie rond de 'mesalliance' tussen Nenny en Pierre is voor het eerst beschreven door P.A.M. Geurts ('Brenge den Roer den Amstel nader, het huwelijk van de Roermondenaar Pierre Cuypers met de Amsterdamse Antoinette Alberdingk Thijm', *De Sluitsteen* 4 (1988), nr 1, pp. 18-21) en verder uitgewerkt in de biografie over Cuypers van Wies van Leeuwen (pp. 20-26).
- De katholieke esthetica die Thijm met onder meer de theoloog Cornelis Broere en zijn zwager Cuypers opzette is uitvoerig behandeld in het proefschrift van de auteur.
- Het gedichtje is authentiek en afkomstig uit *De Heilige Linie* (editie 1909), pp. 128-129. In het hedendaagse Nederlands zou het als volgt luiden:
*Zoals het glas niet gebroken wordt
Waar de zon doorheen schijnt
Zo geloven we dat zij (Maria) maagd bleef
Na de zwangerschap én daarvoor.*
- Een van de vondsten tijdens het onderzoek *Rien de pareil* (naar Cuypers' complex van de kunstwerkplaatsen) van de auteur is dat Cuypers een synestheet was: hij zag kleuren, als hij muziek hoorde.
- Mene tekkel slaat op de tekst Mené Mené Tekèl Ufarsin die de hand Gods op de wand schreef toen koning Belsazar het heilig vaatwerk van de Joodse tempel ontwijdde door het te gebruiken voor een feestmaal. Ons begrip 'teken aan de wand' is hieraan ontleend (zie Wikipedia, Belsazar).
- De ideeën over muziek van Thijm heeft de auteur in *Arbeid & Bezieling* (hoofdstuk 2) geanalyseerd aan de hand van Thijms novelle *De organist van de Dom* en zijn opstellen over de toonkunst.
- Voor de betekenis van Pythagoras voor Cuypers en de toonladderige akkoorden zie met name hoofdstuk 12 van *Arbeid & Bezieling*.
- Uit de briefwisseling tussen Thijm en Cuypers kan men afleiden dat de Catharinakerk het eerste ontwerp was dat helemaal volgens *De Heilige Linie* is gebouwd. Paradoxaal genoeg echter kregen Cuypers (en dus Thijm) niet hun zin

bij de oriëntatie van het gebouw, terwijl de oude kerk wel georiënteerd was. Zie hiervoor de biografie van Cuypers van Wies van Leeuwen (pp. 130-132).

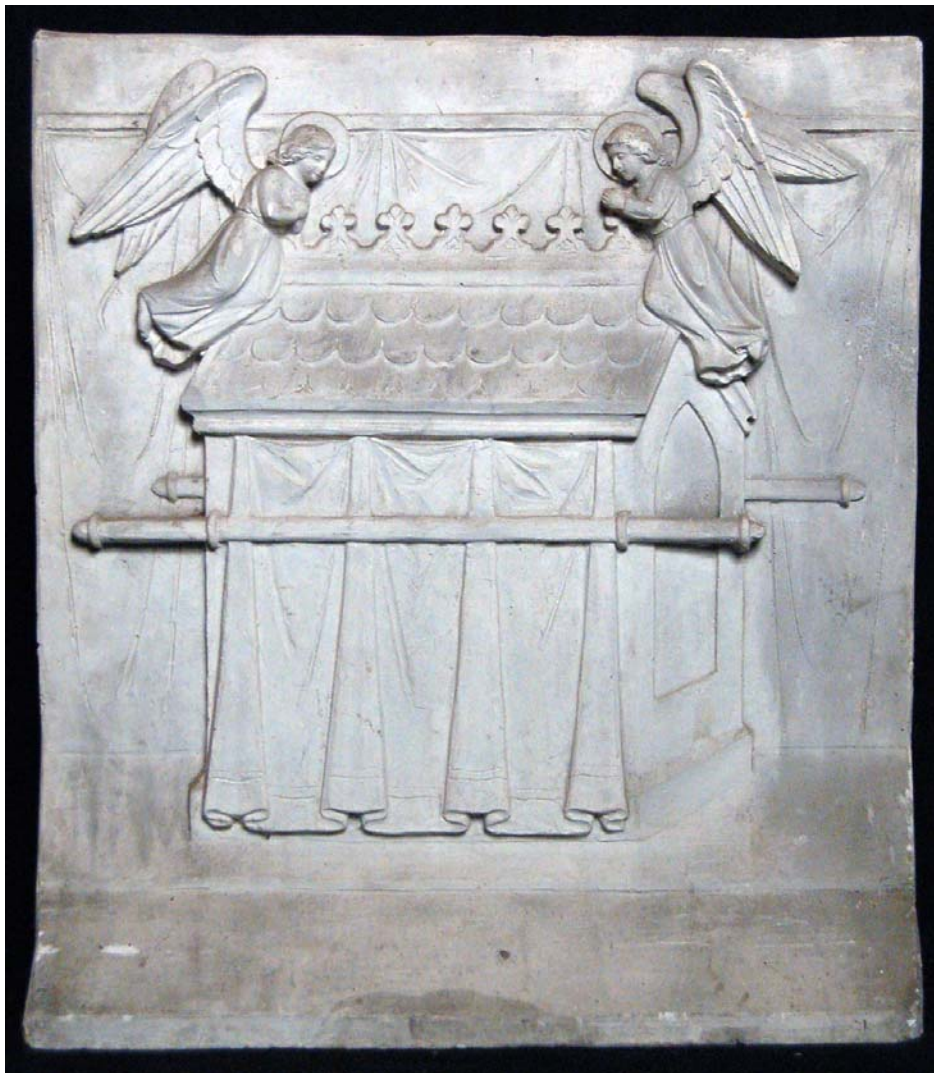
- De ontdekking van de synchroniteit tussen de entree van Nenny met als patrones Catharina en de bouw van Cuypers' eerste kathedraal is een *novum*.
- Het citaat van Thijm dateert in werkelijkheid van 1864 (Thijm, J.A. Alberdingk. Aan de leden der kommissie tot voorbereiding der stichting van het Muzeüm Koning Willem de Eerste. Amsterdam 1864). Het onthult het onderliggende iconografisch systeem van het beeldprogramma van het Rijksmuseum, waarbij parallellen werd geconstrueerd tussen de Oudheid, de Middeleeuwen en de Gouden Eeuw. Dit gebeurde analoog aan de *Concordia veteris et novi testamenti*, oftewel de "*Harmonieën van het Oude en het Nieuwe Testament*" die Thijm ontleende aan een vroeg zestiende-eeuwse *Biblia Pauperum*. In deze bijbel voor de 'armen van geest' werd volgens een geijkt rooster tegenover een bepaalde geschiedenis of persoonlijkheid uit het Nieuwe een analoge gebeurtenis of figuur uit het Oude Testament geplaatst (Dietsche Warande 1866). Zie hierover ook de fanfiction 'Het Labyrint'.
- Over het celibataire Jozefhuwelijk op het partituurkastje dat Nenny aanvankelijk nastreefde zie de Cuypersbiografie, pp. 20-26.
- Het verhaal over het brievendoosje en de toetssteen is fictief.
- Thijm maakte in 1845 een *grand tour* door Italië vergezeld door de in Amsterdam woonachtige koopman Franceso Lurasco die hem Italiaans had geleerd.
- Gebaseerd op Exodus 28.19 en Exodus 39.12.
- Zowel het verhaal als het gedicht over de agaat is fictief en zijn afkomstig van de auteur.
- Nenny was zeer muzikaal. Het tekent de onverwacht liberale inslag van de overigens traditionele familie Alberdingk Thijm dat zij in het openbaar mocht optreden. De meest bekende van haar uitvoeringen is het eerste Vondelfeest in Nederland dat de vriendenkring rond Thijm en Cuypers in 1862 organiseerde in Roermond. Een van de grote werkzalen in het atelier werd bij die gelegenheid omgebouwd tot podium voor Nenny, wier altstem in die tijd een zekere vermaardheid genoot. Het druk bezochte feest haalde onder meer de pagina's van het Franse tijdschrift *L'illustration*. Nenny was hoge uitzondering (honorair) lid van de Maatschappij tot Bevordering van de Toonkunst te Amsterdam. Haar broer Lambert was een niet onverdienstelijk componist, terwijl ook Thijm zelf muzikaal was. Voor Cuypers was muziek zo belangrijk dat hij een koor had samengesteld uit zijn werknemers onder de naam van *L'echo de la Meuse* (1858). Zelf was hij lid van het koor van de broederschap van Sint Jozef.
- In feite is het Dogma afgekondigd op 8 december en werd het integraal gepubliceerd in het eerste nummer van 1855 van het tijdschrift *De Katholiek*, waar Thijms vriend Cornelis Broere aan verbonden was.
- Over de textilia die Cuypers in 1855 exposeerde op de Wereldtentoonstelling in Parijs zie met name het proefschrift van Lidwien Schiphorst.

- Thijm (J.-A. A.Th) J.A. Alberdingk. 'Nieuwe bouwwerken, voltooyingen en herstellingen in Nederland IV'. In: Dietsche Warande 4 (1858), pp. 483-491. De *Dietsche Warande* was het tijdschrift voor katholieke kunst en cultuur dat Thijm opgericht had. Veel later, in de Dietsche Warande van 1869, zou Thijm Cuypers huldigen door de afdruk van "de voetzool van dezen Bezelel" te typeren als "een kerkplan".
- De figuur van Agnes als bediende van Nenny is historisch. Over de *primae sanctae Romanae* oftewel de primaire heiligen zie Wikipedia: http://nl.wikipedia.org/wiki/Primaire_heiligen.

2.2 Tijdenlijn

1857	Ontmoeting Nenny in de bibliotheek van Thijm
13 mrt 1858	Artikel Thijm Nieuwe bouwwerken. Schoone beginselen, Veghel toch maar aannemen, Eindhoven oriëntatie lukt nog niet, gevel litho maken te Keulen.
14 apr 1858	Bestek Schiedam gezonden. Opstel in DW is zeer goed, zal zeer goed werken. <i>'door ons wederom hernomen baan onzer diepdenkende, fijngevoelige en naïve voorouders. Dagelijks ondervind ik dat men veel moet weten om in hun schaduw te mogen staan'</i> . Keurt het goed dat hij geruime tijd niet meer over hem spreekt in de D.W. Torens Eindhoven: symboliek H. Linie zal hen niet vreemd blijven. <i>"Het is verbazend hoe constructie, schoonheid en symbolisme altijd zamengaan"</i> .
aug 1858	In augustus 1858 schrijft hij aan zijn vriend Alberdingk Thijm: <i>"Morgen moet ik weer course maken -Sittard-Grave-Oeffelt-St.-Agatha-Demen-Huissen-Vorden-</i> ".
21 oktober 1858	Pierre vraagt Nenny ten huwelijk
7 nov 1858	Rolduc, Everts, artikel over Eindhoven, <i>"indien de decisie van uwe lieve zuster ten mijne gunste uitvalt dan, maar ook dan alléén zal ik wederom kalm en gelukkig zijn"</i> .
18 nov 1858	huwelijksaanzoek aanvaard
22 nov 1858	Verloving in Amsterdam
3 mrt 1859	huwelijk Pierre en Nenny

Meer informatie over de tijdenlijn van Cuypers is te vinden op www.pjhcuyper.nl.

*Gipsafgietsel van een reliëf met de Ark des Verbonds
Firma Cuypers & Co te Roermond
(Herkomst Stedelijk Museum
'Het Huis van Cuypers' te Roermond)*